

ISSN 2307-8049 (PRINT)
ISSN 2663-2799 (ONLINE)
DOI 10.32999/KSU2307-8049

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
м. Івано-Франківськ

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія:
ЮРИДИЧНІ НАУКИ
Випуск 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Стратонов Василь Миколайович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності, Херсонський державний університет, Україна

Члени редакційної колегії:

Гавловська Аліна Олександрівна, кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності, Херсонський державний університет, Україна

Леоненко Максим Іванович, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права, Національний університет «Запорізька політехніка», Україна

Леоненко Тетяна Євгенівна, доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права, Національний університет «Запорізька політехніка», Україна

Маковій Віктор Петрович, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, Одеський державний університет внутрішніх справ, Україна

Манько Денис Григорович, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін, Міжнародний гуманітарний університет, Україна

Слінько Дмитро Сергійович, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінально-правових дисциплін, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Слінько Тетяна Миколаївна, кандидат юридичних наук, професор, завідувачка кафедри конституційного права України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Сотула Олександр Сергійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності, Херсонський державний університет, Україна

Спіцина Ганна Олександрівна, докторка юридичних наук, професорка, перший заступник директора, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз імені Заслуженого професора М. С. Бокаріуса», Україна

Шепітько Михайло Валерійович, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри кримінального права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Хуан Карлос Риофрйо Мартінез-Віллалба, доктор юридичних наук, професор, декан факультету права, Universidad de Los Hemisferios, Еквадор

Збірник наукових праць включено до наукометричної бази даних Index Copernicus (Республіка Польща)

**Затверджено відповідно до рішення вченої ради
Херсонського державного університету
(протокол від 27.03.2024 р. № 14)**

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації – серія КВ № 19746-9546Р
від 15.03.2013 р. видане Державною реєстраційною службою України

Електронна сторінка видання – <http://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj>

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Шевченко Н.Л., Алябов Ю.В. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ЇХ ЗАХИСТ
В ЕПОХУ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....5

Шевчук М.О. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ
В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....9

СЕКЦІЯ 2

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Стратонов В.М. СЛІДЧИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ У СИСТЕМІ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ.....14

СЕКЦІЯ 3

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО; ПРАВО ЄС; ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

Міщук І.В., Киричук Б.С. РЕАЛІЗАЦІЯ ВНУТРІШНІХ РЕПАРАЦІЙНИХ ІНІЦІАТИВ
ЗА УЧАСТЮ НАЦІОНАЛЬНИХ СУДІВ УКРАЇНИ У ВИПАДКАХ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ,
ЗАВДАНИХ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....19

CONTENTS

SECTION 1

ADMINISTRATIVE LAW AND PROCESS; FINANCIAL LAW; INFORMATION LAW

Shevchenko N.L., Alyabov Yu.V. REALIZATION OF HUMAN RIGHTS AND THEIR PROTECTION
IN THE ERA OF TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN UKRAINE..... 5

Shevchuk M.O. INFORMATION SECURITY MANAGEMENT SYSTEM IN THE CONTEXT
OF MODERN CHALLENGES.....9

SECTION 2

CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY; PENAL LAW

Stratonov V.M. INVESTIGATIVE EXPERIMENT IN THE SYSTEM OF FORENSIC KNOWLEDGE.....14

SECTION 3

INTERNATIONAL LAW; EU LAW; COMPARATIVE JURISPRUDENCE

Mishchuk I.V., Kyrychuk B.S. IMPLEMENTATION OF DOMESTIC REPARATIONS INITIATIVES
WITH THE PARTICIPATION OF NATIONAL COURTS OF UKRAINE IN CASES OF COMPENSATION
FOR DAMAGES CAUSED DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....19

СЕКЦІЯ 1

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 34.037:342.7(477)

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2024-1-1>

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ЇХ ЗАХИСТ В ЕПОХУ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Шевченко Надія Леонідівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету
nschevchenko@ksu.ks.ua
orcid.org/i0000-0001-8131-5757

Алябов Юрій Васильович,
старший викладач кафедри національного, міжнародного права
та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету
alabovurij@gmail.com
orcid.org/0000-0001-7171-026X

Метою статті є висвітлення основних конституційних прав людини у сучасному стані та те, як військова агресія росії вплинула на можливість реалізації основних прав та свобод людини. Людина, її права свободи становлять у правовій державі найвищу соціальну цінність, а саме їх забезпечення та найповнішу реалізацію у всіх трансформаційних процесах. Зокрема, і у суспільному житті реалізація прав як основна людиноцентристська ідеологія має бути спрямована на всю державну діяльність. Навіть в умовах війни не можна нехтувати основними аспектами та принципами конституційного ладу України або забувати про них, адже вони ґрунтуються на визнанні людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканості та безпеки найвищою соціальною цінністю, пріоритету її прав і свобод.

Результати. Нині, як ніколи, ми чітко усвідомлюємо ціну прав та свобод людини. Наші воїни цілодобово відстоюють та захищають основоположні права, гарантовані нам Конституцією України та низкою інших нормативно-правових актів. Опинившись впритул до агресора, настає усвідомлення цінності основоположних прав, якими ми наділені в Україні, та усвідомлення потреби користуватись основними правами та свободами, будучи вільною людиною на вільній землі. Від 22 лютого 2022 року багато правників ведуть дискусії щодо неправомірності введення певних обмежень наших конституційних прав у рамках забезпечення оборони та захисту держави. Можна безперервно і нам почати дискутувати у своїх дослідженнях, проте ми маємо розуміти кінцеву мету відповідних обмежень. Адже на вагах стоять не просто наші принципи та амбіції, а життя цілої нації та держави Україна. Під час написання цієї статті використовувались методи узагальнення та аналізу та дедукції.

Висновки. Незважаючи на сучасні виклики чи зовнішнього агресора, будь-яке втручання державної влади у реалізацію та забезпечення наших прав має бути чітко юридично закріпленим, відповідати положенням Конституції та бути обґрунтованим. У випадках незаконних обмежень прав людини і громадянина законом передбачено їх захист у судовому порядку. Крім судового захисту порушених прав, держава гарантує поновлення порушених прав у разі звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Ми можемо звернутись до низки інших органів, таких як Конституційний Суд України та Європейський суду з прав людини, де кожному гарантується право звернутись із підстав, установлених та визначених законодавством України.

Ключові слова: права людини, трансформаційні процеси, захист прав людини.

REALIZATION OF HUMAN RIGHTS AND THEIR PROTECTION IN THE ERA OF TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN UKRAINE

Shevchenko Nadiia Leonidivna,
Candidate of Juridical Sciences,
Associate Professor at the Department of National,
International Law and Law Enforcement,
Kherson State University
nschevchenko@ksu.ks.ua
orcid.org/i0000-0001-8131-5757

Alyabov Yurii Vasylovych,
Senior Lecturer at the Department of National,
International Law and Law Enforcement
Kherson State University
alabovurij@gmail.com
orcid.org/0000-0001-i7171-026X

The purpose of the article is to highlight the basic constitutional rights of a person in the current state and how Russia's military aggression affected the possibility of realizing basic human rights and freedoms. A person, his rights and freedoms constitute the highest social value in a legal state, precisely for their provision and fullest realization in all transformational processes. In particular, the realization of rights in social life as the main human-centered ideology should be directed to all state activity. Even in the conditions of war, it is impossible to forget or neglect the main aspects and principles of the constitutional system of Ukraine, which is based on the recognition of a person, his life and health, his honor and dignity, inviolability and security as the highest social value, the priority of his rights and freedoms.

The results. Today, more than ever, we are clearly aware of the value of human rights and freedoms. Our soldiers defend and protect the fundamental rights guaranteed to us by the Constitution of Ukraine and a number of other legal acts around the clock. Being close to the aggressor, there is an awareness of the value of the fundamental rights that we are endowed with in Ukraine and the awareness of the need to enjoy basic rights and freedoms, being a free person on a free land. From February 22, 2022, many legal experts are discussing the illegality of introducing certain restrictions on our constitutional rights within the framework of ensuring the defense and protection of the state. We can continue to discuss these issues in our research, but we must understand the ultimate goal of the respective limitations. After all, not only our principles and ambitions are at stake, but the life of the entire nation and the state of Ukraine. During the writing of this article, methods of generalization and analysis and deduction were used.

Conclusions. Regardless of modern challenges or an external aggressor, any intervention of the state authorities in the implementation and provision of our rights must be clearly legally established, comply with the provisions of the Constitution and be justified. In cases of illegal restrictions on the rights of a person and a citizen, the law provides for their protection through court proceedings. In addition to judicial protection of violated rights, the state guarantees the restoration of violated rights in the event of an appeal to the Commissioner of Human Rights of the Verkhovna Rada of Ukraine. We can turn to a number of other bodies, such as the Constitutional Court of Ukraine and the European Court of Human Rights, where everyone is guaranteed the right to appeal on the grounds established and defined by the legislation of Ukraine.

Key words: human rights, transformation processes, protection of human rights.

Вступ. Людина, її права та свободи становлять у правовій державі найвищу соціальну цінність, а саме їх забезпечення і найповнішу реалізацію у всіх трансформаційних процесах. Зокрема, у суспільному житті реалізація прав як основна людиноцентристська ідеологія має бути спрямована на всю державну діяльність. Навіть в умовах війни не можна нехтувати основними аспектами та принципами конституційного ладу України або забувати про них, адже вони ґрунтуються на визнанні людини, її життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканості та безпеки найвищою соціальною цінністю, пріоритету її прав і свобод.

1. Конституційні права людини і громадянина. Одним з основних Конституційних принципів є принцип верховенства права,

який закріплений у ст. 8 Конституції України. В ній зазначається, що «Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй» (Конституція України, 1996).

Від 22 лютого 2022 року багато іправників ведуть дискусії щодо неправомірності введення певних обмежень наших конституційних прав у рамках забезпечення оборони та захисту держави. Можна безперервно і нам почати дискутувати у своїх дослідженнях, проте їми маємо розуміти кінцеву мету відповідних обмежень. Адже на вагах стоять не просто наші принципи та амбіції, а життя цілої нації та держави України.

Навіть з 2014 року до початку 2022 року ми не так гостро відчували певні обмеження,

бо їх було не так багато та стосувались вони лише певних категорій громадян та областей. Хоча свідомі громадяни та свідомі науковці-правники розуміли, що це лише питання часу, на жаль. У перші дні «гострої фази» російсько-української війни всі громадяни України вільно та навіть з великою активністю користувались більшістю своїх конституційних прав, а саме: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань» (ст. 34) (Конституція України, 1996). Ми активно закликали ворога схаменутись та повернутись додому, ми писали гнівні пости у соціальних мережах, ми публікували відео з місцями ударів від ворожої зброї та результатами цього звірства. І начебто нічого ж поганого ми не робили, але цілі не було досягнуто, ворог не залишив нашу землю, не перестав нищити наші міста, наших людей. Проте ворог почав користуватись доступністю всіх і кожного до соціальних мереж. А саме це допомагало в коригуванні ударів, хоч і не свідомо, це допомагало в інформаційних атаках на певні верстви населення для поширення панівних настроїв.

І таких прикладів можна наводити десятки. Звичайно ж, вітчизняне правове поле не було готове до врегулювання нових фактів та актуальних проблем. Треба було діяти швидко та рішуче як на полі бою, так і в правовому полі. Як наслідок, наприклад, Особливу частину Кримінального кодексу України було доповнено статтею 114-2 згідно із Законом № 2160-IX від 24.03.2022; зі змінами, внесеними згідно із Законом № 2178-IX від 01.04.2022: «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану» (Кримінальний кодекс України, 2001).

3 лютого 2022 року відбулось чимало ключових змін у вітчизняному законодавстві. Але, звичайно, певні заборони та обмеження були і раніше відображені в нормативно-правових актах, але ж у мирний час вони не так активно роз'яснювались населенню. Так, наприклад, певні обмеження щодо проведення фото- та відеозйомки передбачені Законом України «Про державну таємницю», ці обмеження діють навіть у мирний час (Закон України «Про державну таємницю», 1994).

«Статтею 8 Закону України «Про державну таємницю» визначено перелік відомостей у сфері оборони, що належать до військової таємниці. Такий перелік передбачає значний обсяг інформації, об'єктів та відомостей, які являють державну таємницю (зокрема, відомості про озброєння, дислокацію, переміщення, результати діяльності) ізбройних сил та інших військових формувань. Згідно зі статтею 18 ЗУ «Про державну таємницю», з метою охорони державної таємниці вводяться обмеження оприлюднення, передачі іншій державі або розповсюдження іншим шляхом секретної інформації, тому навіть у мирний

час встановлено обмеження фото- та відеофіксації військових об'єктів та діяльності Збройних сил України та інших військових формувань», – так зазначає Владислав Фіров, адвокат, старший юрист ЮК «AS Legal» (Богута, 2022).

Не можна оминати і той факт, що були і ті громадяни, які користувались своїми іправами та вільно закликали Україну капітулювати, виправдовували збройну агресію росії та всляко виправдовували та заохочували звірства, що почали вчиняти загарбники на території України. Знову виникла потреба в швидкому усуненні прогалін законодавства, тож, наприклад, Особливу частину Кримінального кодексу було доповнено статтею 111-1 згідно із Законом № 2108-IX від 03.03.2022 «Колабораційна діяльність». І, на жаль, судова система буде ще певний час активно притягувати їдо відповідальності винних осіб за вище вказаними їстаттями Кримінального кодексу України та низкою інших.

Весь державний апарат має ефективно забезпечувати їзахист прав, свобод і законних інтересів громадян їнавіть у такі тяжкі часи, як війна. І не можна сказати, що держава не впоралась із цим викликом.

Недоліки є, звичайно, і це нормально, але, на нашу думку, значно посприяла у захисті прав людини в такі важкі часи діджиталізація державних сервісів та реалізація програми «Країна у смартфоні».

Багато українців відчули це на собі:

- Після виїзду з окупації за допомогою застосунку «ДІЯ» в кілька кліків відправлялись запити для отримання статусу «Внутрішньо переміщена особа».

- У перші дні повномасштабного вторгнення значна частина змогла скористатись послугою «Є підтримка»;

- У разі втрати документів під час обстрілів їчи з інших причин ми могли скористатись їх електронними версіями або онлайн подати заявку для відновлення;

- Завдяки злагодженій дії волонтерів та інших організацій і державних органів зі свого смартфона ми отримували інформацію про маршрути евакуації, адреси пунктів незламності, зборів гуманітарної допомоги та таких важливих зборів на потреби Збройних сил України.

І це яскраві приклади активної реалізації ключових конституційних прав кожного з нас.

2. Обмеження конституційних прав

Згідно зі статтею 64, «конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України».

Але ж, звичайно, «в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватись окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, ї28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, ї56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, ї 63 цієї Конституції» (Конституція України, 1996).

Певні обмеження прав відбуваються і мирний час, не можна про це забувати, адже ми живемо у соціумі, маємо дотримуватись певних правил поведінки та норм

законодавства, які наділяють нас не лише правами, а і покладають на громадян значну кількість і обов'язків.

У сучасній демократичній соціально-правовій практиці наші права певною мірою обмежуються з метою захисту інших соціальних цінностей. Це наприклад, заборона пропаганди расизму або закликів до бунту обмежують нашу свободу слова; або деякі необхідні заходи правоохоронних органів держави обмежують нашу таємницю приватного життя, та інші.

У законодавстві є чіткі критерії, за якими наші права ще можуть обмежуватись, але варто пам'ятати, що це не довгострокові обмеження, а ті, які зумовлені певним випадком та тривають до припинення факту, в разі якого відбулись ці обмеження. Наприклад, права людини і громадянина, згідно із законодавством України, можуть обмежувати тільки у випадках, прямо передбачених Основним Законом, а саме Конституцією України:

- необхідність врятування життя людей та майна;
- запобігання злочинів чи його припинення;
- забезпечення інтересів національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, економічного добробуту;
- забезпечення охорони здоров'я і моральності населення, захисту репутації або прав і свобод інших людей;
- запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно.

Варто зазначити, що не можуть бути обмежені такі права:

- право мати рівні з іншими конституційні права і свободи та право бути рівними перед законом;
- право громадянина України не бути позбавленим громадянства; право не бути вигнаним за межі України та право не бути виданим іншій державі;
- право на життя і право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань;
- право кожного на повагу до його гідності і право не бути підданим катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню; право не бути підданим без власної згоди медичним, науковим чи іншим дослідям;
- право на свободу та особисту недоторканність; право не бути заарештованим або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах і в порядку, встановлених законом, тощо.

Висновки. Незважаючи на сучасні виклики чи зовнішнього і агресора, будь-яке втручання державної влади у реалізацію та забезпечення наших прав має бути ічітко юридично закріпленим, відповідати положенням Конституції та бути обґрунтованим.

У випадках незаконних обмежень прав людини і громадянина законом передбачено їх захист у судовому порядку.

Крім судового захисту порушених прав, держава гарантує поновлення порушених прав у разі звернення до Уповноваженого Верховної Ради України із прав людини (Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», 1997).

Ми можемо звернутись до низки інших органів, таких як Конституційний Суд України (Закон України «Про Конституційний Суд України», 2017) та Європейський суд з прав людини (Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», 2006), де кожному гарантується право звернутись із підстав, установлених та визначених законодавством України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80Text> (дата звернення: 17.02.2024).
2. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14Text> (дата звернення: 18.02.2024).
3. Закон України «Про державну таємницю» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12Text> (дата звернення: 18.02.2024).
4. Наталія Богута: «Вимкніть камеру: які обмеження на зйомку фото та відео діють в Україні». *Видавництво «Фокус»*. 2022. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/528028-vykluchite-kameru-kakie-ogranicheniya-na-semku-foto-i-video-deystvuuyut-v-ukraine> (дата звернення: 19.02.2024).
5. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80Text> (дата звернення: 19.02.2024).
6. Закон України «Про Конституційний Суд України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19Text> (дата звернення: 19.02.2024).
7. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15Text> (дата звернення: 19.02.2024).

REFERENCES:

1. Constitution of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80i-Text> (Last accessed: 17.02.2024).
2. The Criminal Code of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14iText> (Last accessed: 18.02.2024).
3. Law of Ukraine “On State Secrets”. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12iText> (Last accessed: 18.02.2024).
4. Natalia Boguta: “Turn off the camera: what restrictions on taking photos and videos are in place in Ukraine”. *Focus*. Retrieved from: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/528028-vykluchite-kameru-k> (Last accessed: 19.02.2024).
5. Law of Ukraine “On the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights”. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80iText> (Last accessed: 19.02.2024).
6. Law of Ukraine “On the Constitutional Court of Ukraine”. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19iText> (Last accessed: 19.02.2024).
7. Law of Ukraine “On the Execution of Judgments and Application of the Practice of the European Court of Human Rights”. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15iText> (Last accessed: 19.02.2024).

*Стаття надійшла до редакції 22.02.2024
The article was received 22 February 2024*

УДК 316.776-049.5.65:351.862.4
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2024-1-2>

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Шевчук Михайло Олександрович,
кандидат юридичних наук,
докторант кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
m.shevchuk522@gmail.com
orcid.org/0000-0001-7549-6344

Стаття має на меті аналіз системи управління інформаційною безпекою в Україні в контексті сучасних викликів, таких як кібератаки, шпигунство, поширення недостовірної інформації та втручання у внутрішні справи. Дослідження виконане на основі застосування низки методів наукового пізнання з використанням елементів діалектичного, нормативно-логічного, порівняльно-правового, формально-юридичного, системно-структурного та документального аналізу.

Результати. Висвітлюючи важливість інформаційної безпеки для захисту суверенітету та територіальної цілісності країни, автор розглядає структурну організацію та функції різних органів управління інформаційною безпекою на національному рівні, включаючи Верховну Раду України, Президента України, Раду Національної безпеки і оборони, Кабінет Міністрів, а також регуляторні, контрольні та спеціалізовані органи, такі як Служба безпеки України та Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації. Стаття підкреслює комплексний підхід України до забезпечення інформаційної безпеки, що охоплює законодавче регулювання, стратегічне планування, міжвідомчу координацію та спеціалізовані заходи з протидії загрозам у кіберпросторі. У статті детально описано компетенції та основні завдання Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України (Держспецзв'язку), що відіграє центральну роль у забезпеченні інформаційної безпеки країни.

Висновки. Отже, Україна розвиває комплексну та багаторівневу систему управління інформаційною безпекою, яка відповідає та протистоїть сучасним викликам, таким як кібератаки, шпигунство, дезінформація та втручання у внутрішні справи. Центральну роль у цій системі відіграє Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації, яка координує заходи з криптографічного та технічного захисту інформаційних ресурсів, забезпечуючи надійний зв'язок між органами державної влади та інтегрований захист інформаційних систем. Перспективи розвитку інформаційної безпеки в Україні пов'язані з поглибленням співпраці з міжнародними партнерами, обміном знаннями та технологіями, що дозволить ефективніше протистояти кіберзагрозам. З урахуванням динаміки розвитку кіберпростору система інформаційної безпеки має бути гнучкою та адаптивною, здатною оперативно реагувати на нові виклики та загрози.

Ключові слова: інформаційна безпека, державне управління, органи управління, управління інформаційною безпекою, кібербезпека, кіберзагрози.

INFORMATION SECURITY MANAGEMENT SYSTEM IN THE CONTEXT OF MODERN CHALLENGES

Shevchuk Mykhailo Oleksandrovych,
Candidate of Juridical Sciences,
Doctoral student at the Department of Constitutional, Administrative and Financial Law
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law
m.shevchuk522@gmail.com
orcid.org/0000-0001-7549-6344

The **purpose** of this article is to analyze the information security management system in Ukraine in the context of modern challenges, such as cyber-attacks, espionage, dissemination of unreliable information and interference in internal affairs. The research is based on the application of a number of **methods** of scientific knowledge using elements of dialectical, normative-logical, comparative-legal, formal-legal, system-structural and documentary analysis.

The results. Highlighting the importance of information security for the protection of the sovereignty and territorial integrity of the country, the author examines the structural organization and functions of various information security management bodies at the national level, including the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine, the National Security and Defense Council, the Cabinet of Ministers, as well as regulatory, control and specialized bodies, such as the Security Service of Ukraine and the State Service

for Special Communications and Information Protection. The article emphasizes Ukraine's comprehensive approach to ensuring information security, which includes legislative regulation, strategic planning, interagency coordination and specialized measures to counter threats in cyberspace. The article describes in detail the competencies and main tasks of the State Service for Special Communications and Information Protection of Ukraine (State Special Communications), which plays a central role in ensuring the country's information security.

Conclusions. Therefore, Ukraine is developing a comprehensive and multi-level information security management system that meets and resists modern challenges such as cyber-attacks, espionage, disinformation and interference in internal affairs. The central role in this system is played by the State Service for Special Communication and Information Protection, which coordinates measures for cryptographic and technical protection of information resources, ensuring reliable communication between state authorities and integrated protection of information systems. The prospects for the development of information security in Ukraine are related to the deepening of cooperation with international partners, the exchange of knowledge and technologies, which will allow more effective resistance to cyber threats. Taking into account the dynamics of cyberspace development, the information security system must be flexible and adaptive, capable of responding promptly to new challenges and threats.

Key words: information security, state administration, management bodies, information security management, cyber security, cyber threats.

Вступ. В умовах сучасного інформаційного суспільства, де інформаційні технології проникають у всі сфери життя, забезпечення інформаційної безпеки стає пріоритетним завданням для держави. Ефективне управління інформаційною безпекою вимагає від державних органів не лише впровадження передових технологій, а й здатності адаптуватися до постійно змінюваних умов та загроз, особливо з огляду на посилений інтерес до інформаційної безпеки в умовах воєнного стану. Тому необхідно розглянути особливості функціонування державних органів у цей період. Значний внесок у розробку теоретичних основ державного управління інформаційною безпекою зробили українські дослідники, такі як В. Горбулін, О. Власюк, В. Горовенко, О. Дзьобань, Г. Ситник, М. Требін та інші.

Метою статті є аналіз інституційної структури та функцій органів державного управління у сфері інформаційної безпеки, а також визначення стратегій їх оптимізації з урахуванням сучасних викликів і загроз.

У сучасному світі, де інформація стала одним з ключових ресурсів розвитку держави та суспільства, питання інформаційної безпеки набуває особливої актуальності. Україна, як і більшість країн світу, стикається з різноманітними викликами в цій сфері – від кібератак та шпигунства до поширення недостовірної інформації та втручання у внутрішні справи.

Відповідно до Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (Конституція України, 1996).

У Стратегії інформаційної безпеки дається визначення поняттю «інформаційна безпека України» як складової частини національної безпеки України, стану захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до

достовірної та об'єктивної інформації, існування ефективної системи захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди, інших інформаційних операцій, несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом (Стратегія інформаційної безпеки, 2022).

Реагуючи на ці виклики, Україна сформулювала структурно повну систему органів управління інформаційною безпекою, кожен з яких відіграє важливу роль у забезпеченні захисту інформаційного простору країни.

1. Система органів управління інформаційною безпекою

Органи управління інформаційною безпекою загалом можна поділити на загальні, контрольні та спеціалізовані.

Загальними є органи управління на національному рівні. На найвищому рівні в ієрархії органів управління інформаційною безпекою перебувають Верховна Рада України та її спеціалізовані комітети, Президент України та Рада Національної безпеки і оборони України (РНБО). Верховна Рада через свої комітети відповідає за розробку законодавчих актів, що регулюють сферу інформаційної безпеки, тоді як Президент і РНБО координують діяльність усіх суб'єктів у цій сфері, визначаючи стратегічні напрями та пріоритети національної безпеки.

Кабінет Міністрів України через свої структури, зокрема Управління стратегії розвитку інформаційних ресурсів та технологій, втілює в життя державну політику в галузі інформаційної безпеки, забезпечуючи координацію та взаємодію між різними відомствами та організаціями.

Регуляторні та контрольні органи. Національна Рада України з питань телебачення та радіомовлення контролює дотримання законодавства у медіапросторі, забезпечуючи збалансованість та незалежність інформаційного простору. Генеральна прокуратура та судова система України забезпечують правовий захист у сфері інформаційної безпеки, розглядаючи справи, пов'язані з порушеннями у цій галузі.

Спеціалізовані органи. Серед спеціалізованих органів, які займаються питаннями інформаційної безпеки, особливе місце посідають Служба безпеки України (СБУ) та Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. Ці структури відповідають за забезпечення криптографічного захисту державної інформації, протидію кіберзлочинності та забезпечення захисту критичної інфраструктури.

Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» Служба безпеки України здійснює запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, які вчиняються у кіберпросторі; здійснює контррозвідувальні та оперативно-розшукові заходи, спрямовані на боротьбу з кібертероризмом та кібершпигунством, негласно перевіряє готовність об'єктів критичної інфраструктури до можливих кібератак та кіберінцидентів; протидіє кіберзлочинності, наслідки якої можуть створити загрозу життєво важливим інтересам держави; розслідує кіберінциденти та кібератаки щодо державних електронних інформаційних ресурсів, інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, критичної інформаційної інфраструктури; забезпечує реагування на кіберінциденти у сфері державної безпеки (Стратегія інформаційної безпеки, 2022). Крім цього, повноваження СБУ у сфері інформаційної безпеки визначені у спеціалізованому Законі «Про Службу безпеки України» (Про Службу безпеки України, 1992).

Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (Держспецзв'язку) відіграє ключову роль у забезпеченні інформаційної безпеки країни. Утворена на основі Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» (Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України, 2006), Держспецзв'язку є державним органом, що виконує комплекс завдань з розвитку, функціонування та захисту спеціальних телекомунікаційних систем.

Компетенція Держспецзв'язку:

1. Забезпечення урядового зв'язку: Держспецзв'язку розробляє та підтримує державні системи урядового та конфіденційного зв'язку, що забезпечують надійний зв'язок між вищими органами державної влади.

2. Реалізація державної політики у сфері захисту інформації: орган відповідає за розробку та впровадження заходів з криптографічного та технічного захисту інформації, а також захисту інформаційно-телекомунікаційних систем держави.

3. Комплексний захист інформаційних ресурсів: Держспецзв'язку забезпечує інтегрований захист інформаційних ресурсів, включаючи їх захист від несанкціонованого доступу, втручання чи знищення.

4. Контроль та нагляд: виконує функції контролю за станом безпеки спеціальних видів зв'язку та захисту інформації, забезпечуючи відповідність дій та заходів встановленим нормам і стандартам.

Таким чином, Держспецзв'язку виступає як центральний орган, який забезпечує

захист інформаційного простору України, впроваджуючи комплексні заходи з криптографічного та технічного захисту інформації та зв'язку на державному рівні. Її діяльність є ключовою у забезпеченні національної безпеки та оборони держави в умовах сучасних інформаційних викликів і загроз.

2. Виклики та проблеми, з якими стикаються органи управління інформаційною безпекою

Органи управління інформаційною безпекою стикаються з низкою складних викликів та проблем, які вимагають комплексного підходу та постійного оновлення стратегій захисту. Одними з основних викликів є кіберзагрози та витоки інформації, що можуть мати різноманітні форми та масштаби. Поточні виклики у сфері інформаційної безпеки включають:

1. Кіберзагрози. Це охоплює широкий спектр атак, включаючи фішинг, віруси, трояни, шпигунське програмне забезпечення, DDoS-атаки тощо. Ці атаки можуть бути спрямовані на виведення з ладу інформаційно-комунікаційних систем, крадіжку конфіденційних даних або порушення нормальної роботи інформаційних систем.

2. Витік інформації. Несанкціонований доступ до конфіденційної інформації та її подальше поширення може призвести до значних фінансових збитків, втрати репутації та інших негативних наслідків для організації та індивідів. Витоки можуть статися через слабкі місця в захисті даних, людські помилки або навмисні дії інсайдерів.

3. Застаріле та вразливе програмне забезпечення. Багато інцидентів безпеки починаються з експлуатації вразливостей у неоновленому або налаштованому за замовчанням програмному забезпеченні. Такі слабкі місця можуть бути легко використані зловмисниками для отримання несанкціонованого доступу до систем.

4. Недостатній контроль і моніторинг. Відсутність ефективних засобів контролю та моніторингу інформаційних потоків та діяльності в мережі може призвести до того, що атаки залишаються непоміченими до моменту, коли збиток стає значним.

Створена відповідно до Закону «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» Урядова команда реагування на комп'ютерні надзвичайні події України (CERT-UA) активно працює над аналізом та нейтралізацією кіберзагроз, що становлять ризик для національної безпеки та інформаційного простору країни. Завданнями CERT-UA є: накопичення та проведення аналізу даних про кіберінциденти, ведення державного реєстру кіберінцидентів; надання власникам об'єктів кіберзахисту практичної допомоги з питань запобігання, виявлення та усунення наслідків кіберінцидентів щодо цих об'єктів; організація та проведення практичних семінарів з питань кіберзахисту для суб'єктів національної системи кібербезпеки та власників об'єктів кіберзахисту; підготовка та розміщення на своєму офіційному вебсайті рекомендацій щодо протидії сучасним видам кібератак та кіберзагроз; взаємодія з правоохоронними органами, забез-

печення їх своєчасного інформування про кібератаки; взаємодія з іноземними та міжнародними організаціями з питань реагування на кіберінциденти, зокрема в рамках участі у Форумі команд реагування на інциденти безпеки FIRST зі сплатою щорічних членських внесків; взаємодія з українськими командами реагування на комп'ютерні надзвичайні події, а також іншими підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності, які провадять діяльність, пов'язану із забезпеченням безпеки кіберпростору; опрацювання отриманої від громадян інформації про кіберінциденти щодо об'єктів кіберзахисту; сприяння державним органам, органам місцевого самоврядування, військовим формуванням, утвореним відповідно до закону, підприємствам, установам та організаціям незалежно від форми власності, а також громадянам України у вирішенні питань кіберзахисту та протидії кіберзагрозам (Про основні засади забезпечення кібербезпеки України, 2017).

3. Заходи, спрямовані на підвищення рівня кіберзахисту в Україні

Реалізація низки заходів, спрямованих на підвищення рівня кіберзахисту в Україні, дала можливість досягти значних успіхів у протидії кібератакам. Досягнення та реалізовані заходи:

1. Проведення досліджень цільових атак: CERT-UA провела десятки детальних аналізів кібератак, що дозволило виявити основні вектори та методи атак зловмисників, а також розробити рекомендації для захисту від подібних загроз.

2. Ідентифікація вразливих систем: було визначено системи, доступні з мережі Інтернет, та складено перелік їх ідентифікаторів для подальшої перевірки та зміцнення їх захисту.

3. Використання сервісу shodan.io: застосування цього сервісу дозволило виявити асоційовані із системами вразливості та оперативно вжити заходів для їх усунення.

4. Ізоляція серверного обладнання: публічно доступні сервіси було ізольовано від локальних обчислювальних мереж та внутрішніх інформаційних систем для запобігання можливості горизонтального переміщення зловмисників у мережі в разі компрометації.

5. Обмеження доступу до інтерфейсів адміністрування: доступ до критичних сервісів адміністрування було обмежено, дозволяючи підключення лише з певних IP-адрес або через VPN, що суттєво підвищило рівень безпеки цих систем.

6. Впровадження багатофакторної автентифікації: реалізація додаткових рівнів перевірки під час авторизації у критичних системах значно знизила ризик несанкціонованого доступу.

7. Консультативна підтримка: CERT-UA надала консультативну допомогу організаціям у перевірці вебресурсів на наявність вразливостей, що допомогло вчасно ідентифікувати та усунути потенційні загрози.

Ці заходи разом з активним моніторингом та аналізом кіберзагроз дозволили знизити кількість успішних кібератак на 65%, навіть на

тлі зростання активності хакерів (Завдання CERT-UA, 2024). Особлива увага приділялася захисту критичних об'єктів та інфраструктур, що мають стратегічне значення для національної безпеки.

Завдяки цим діям Україна продемонструвала високий рівень готовності та здатності до протидії сучасним кіберзагрозам, підтвердивши важливість комплексного підходу до кібербезпеки, що включає не лише технічні заходи, але й організаційні, правові та освітні ініціативи.

Однак існують й ускладнення, пов'язані з обмеженнями в компетенціях та ресурсах органів управління, такі як обмежені можливості впливу на приватний сектор, необхідність міжнародної співпраці та постійна еволюція кіберзагроз, що вимагає постійної адаптації стратегії захисту. Тому для ефективного вирішення проблем інформаційної безпеки потрібен комплексний підхід, що включає законодавчі ініціативи, технічні рішення, освітні програми та міжнародну співпрацю.

Досвід світової спільноти вказує на те, що ефективне вирішення питань захисту інформації, яка обертається у інформаційно-телекомунікаційних системах, та забезпечення надійного захисту цих систем від злочинних посягань, включаючи атаки з-за кордону, можливе тільки за умови створення комплексних систем захисту. Ці системи мають інтегрувати правові, організаційні, інженерні та технічні заходи разом із програмними засобами захисту.

У контексті міжнародного досвіду управління інформаційною безпекою система, розроблена та імплементована у Сполучених Штатах Америки, слугує яскравим прикладом комплексного та багаторівневого підходу. Відповідно до загальної політики та з урахуванням наявної базової інфраструктури та сформованої практики державного управління США створили й постійно вдосконалюють систему державних органів, відповідальних за інформаційну безпеку. Ключову роль у цій системі відіграє Комітет з національних систем безпеки (CNSS), який є одним з основних підрозділів у структурі президентської адміністрації США, спеціально створеним для вирішення завдань інформаційної безпеки. Цей комітет координує діяльність різних урядових агентств, забезпечуючи єдині стандарти та практики у сфері захисту національних інформаційних систем.

Загальна організаційна структура державного управління у сфері інформаційної безпеки у США характеризується високим рівнем складності та включає багато взаємопов'язаних елементів, які разом формують ефективну систему захисту інформаційного простору країни. Ця система постійно адаптується до змінюваних умов та нових викликів у галузі кібербезпеки, що дозволяє Сполученим Штатам ефективно протистояти різноманітним загрозам інформаційній безпеці.

Висновки. Україна розвиває комплексну та багаторівневу систему управління інформаційною безпекою, яка відповідає сучасним викликам, таким як кібератаки, шпигунство, дезінформація та втручання у внутрішні

справи. Центральну роль у цій системі відіграє Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації, яка координує заходи з криптографічного та технічного захисту інформаційних ресурсів, забезпечуючи надійний зв'язок між органами державної влади та інтегрований захист інформаційних систем.

З огляду на глобальний характер інформаційних загроз важливо продовжувати вдосконалення законодавчого регулювання, стратегічного планування та міжвідомчої координації. Особливу увагу слід звернути на модернізацію технічної інфраструктури, підвищення рівня професійної підготовки фахівців у галузі кібербезпеки та залучення міжнародного досвіду.

Перспективи розвитку інформаційної безпеки в Україні пов'язані з поглибленням співпраці з міжнародними партнерами, обміном знаннями та технологіями, що дозволить ефективніше протистояти кіберзагрозам. З огляду на динаміку розвитку кіберпростору система інформаційної безпеки має бути гнучкою та адаптивною, здатною оперативно реагувати на нові виклики та загрози.

Завдяки комплексному підходу, активній ролі спеціалізованих органів, таких як Держспецзв'язку та CERT-UA, а також застосуванню передового міжнародного досвіду Україна має всі можливості для зміцнення своєї інформаційної безпеки та захисту критичної інфраструктури від сучасних кіберзагроз.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#Text> (дата звернення: 16.02.2024).

2. Стратегія інформаційної безпеки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n14> (дата звернення: 20.04.2022).

3. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12/conv#top> (дата звернення: 16.02.2024).

4. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України : Закон України від 23.02.2006 № 3475-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15#Text> (дата звернення: 16.02.2024).

5. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 16.02.2024).

6. Завдання CERT-UA. URL: <https://cert.gov.ua/about-us> (дата звернення: 16.02.2024).

REFERENCES:

1. Constitution of Ukraine. (1996, June 28). Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved February 16, 2024 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#-Text>.

2. Information Security Strategy. (2021). Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved April 20, 2022 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n14>.

3. On the Security Service of Ukraine: Law of Ukraine No. 2229-XII. (1992, March 25). Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved February 16, 2024 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12/conv#top>.

4. On the State Special Communications Service and Information Protection of Ukraine: Law of Ukraine No. 3475-IV. (2006, February 23). Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved February 16, 2024 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15#Text>.

5. On the Basic Principles of Cybersecurity of Ukraine: Law of Ukraine No. 2163-VIII. (2017, October 5). Verkhovna Rada of Ukraine.

6. Tasks of CERT-UA. CERT-UA. Retrieved February 16, 2024 from: <https://cert.gov.ua/about-us>.

*Стаття надійшла до редакції 28.02.2024
The article was received 28 February 2024*

СЕКЦІЯ 2 КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.985

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2024-1-3>

СЛІДЧИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ У СИСТЕМІ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ

Стратонов Василь Миколайович,
доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
професор кафедри національного, міжнародного права
та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету
stratonov@ksu.ks.ua
orcid.org/0000-0002-7548-0630

Метою статті є проведення аналізу слідчого експерименту як методу пізнання та окремої слідчої дії в процесі досудового розслідування, а також під час судового розгляду. Особлива увага приділяється формуванню процесуально закріпленої форми слідчого експерименту в кримінальному процесуальному законодавстві з метою актуалізації допущених помилок, які породжують проблеми під час його проведення та фіксації результатів. Запропоновано шляхи для їх вирішення.

Методи. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально правові методи, зокрема діалектичний, історико-порівняльний, порівняльно-правовий, системної логіки, теоретичного узагальнення.

Результати. На основі аналізу проведено дослідження процесу формування нових методів, які впроваджувались у процес розслідування, адже такі методи, як реконструкція та експеримент, почали використовуватись спочатку як окремі методи огляду місця події, обшуку, а вже пізніше з розвитком науки та практичних напрацювань суттєво змінились підходи до їх пізнавальних можливостей у процесі досудового розслідування і слідчий експеримент було включено до процесуального законодавства як окрему слідчу дію. У шістдесяті роки до кримінально-процесуальних законів було включено слідчий експеримент, за винятком Грузії, Литви, України. В деяких країнах було введено дві дії, такі як слідчий експеримент та перевірка показань на місці. В Узбекистані та Казахстані передбачались умови проведення слідчих експериментів та можливість проведення повторного експерименту. В Республіці Молдова передбачалось проведення слідчого експерименту під час досудового розслідування і відтворення обставин події під час судового слідства.

В українському законодавстві було передбачено використання експериментальних дій під час проведення відтворення обставинки та обставин події.

Констатовано, що різна практика застосування такої слідчої дії стала предметом широкого обговорення науковцями, що надалі призвело до включення до кримінального процесуального кодексу нової слідчої дії – слідчого експерименту.

Виокремлено дискусійні питання застосування цієї слідчої дії під час досудового розслідування. З'ясовано відсутність єдиних підходів до тактики проведення та оцінки слідчого експерименту. Роз'яснено, чому виникають певні проблеми під час експерименту як окремої слідчої дії, тому пропонується використовувати методологічні інструменти, а саме методи, які дозволять зрозуміти сутність ідеї введення в кримінальний процес нових форм процесуальної діяльності, які слугували і продовжують бути відповідним інструментом у процесі доказування.

Стаття допоможе зрозуміти, які саме дії допоможуть сформуванню обґрунтовану правову позицію, надаючи пояснення у дисциплінарній справі.

Висновки. Експеримент є одним з методів у системі криміналістичних знань, поряд і у сукупності з моделюванням та реконструкцією становить досить перспективний інструментарій, який використовується під час будь-якої слідчої дії, а також під час проведення експертиз. Слідчий експеримент як окрема слідча дія має досить широкі та перспективні пізнавальні можливості, для успішного проведення потребує детальної підготовки та визначення послідовності проведення експериментальних дій. Пропонується внести зміни та доповнення до статті 240 «Слідчий експеримент» КПК України, що дозволить децю розширити пізнавальні можливості такої слідчої дії.

Ключові слова: доказування, слідчі дії, методи, слідчий експеримент, реконструкція, слідчий, прокурор, криміналістичні знання.

INVESTIGATIVE EXPERIMENT IN THE SYSTEM OF FORENSIC KNOWLEDGE**Stratonov Vasyl Mykolayovych,**Doctor of Juridical Sciences, Professor, Honored Lawyer of Ukraine,
Professor at the Department of National, International Law and Law Enforcement

Kherson State University

stratonov@ksu.ks.ua

orcid.org/0000-0002-7548-0630

The purpose of the article is to conduct an analysis of the investigative experiment as a method of cognition and a separate investigative action in the process of pre-trial investigation, as well as during the trial. Special attention is paid to the formation of a procedurally established form of investigative experiment in criminal procedural legislation with the aim of actualizing the mistakes made that cause problems during its conduct and fixing the results, to propose ways to solve them.

Methods. The methodological basis of the research is general scientific and special legal methods, dialectical, historical-comparative, comparative-legal, systemic logic, theoretical generalization.

The results. On the basis of the analysis, a study of the process of formation of new methods that were introduced into the investigation process was carried out, because such methods as reconstruction and experiment were first used as separate methods of inspection of the scene of the event, search, and later with the development of science and practical developments, the approaches to their cognitive opportunities in the process of pre-trial investigation and investigative experiment was included in the procedural legislation as a separate investigative action. In the 1960s, the investigative experiment was included in criminal procedural laws, with the exception of Georgia, Lithuania, and Ukraine. In some countries, two actions have been introduced, such as an investigative experiment and an on-the-spot test. In the Uzbekistan and Kazakhstan, the conditions for conducting investigative experiments and the possibility of conducting a repeated experiment were foreseen. In the Republic of Moldova, it was envisaged to conduct an investigative experiment during the pre-trial investigation and to reproduce the circumstances of the event during the judicial investigation.

The Ukrainian legislation provided for the use of experimental actions during the reproduction of the situation and circumstances of the event.

It was established that the different practice of applying this investigative action became the subject of a wide discussion by scientists, which subsequently led to the inclusion of a new investigative action in the Criminal Procedure Code – an investigative experiment.

Debatable issues of the application of this investigative action during the pre-trial investigation are highlighted. The lack of uniform approaches to the tactics of conducting and evaluating an investigative experiment has been clarified. It is explained why certain problems arise during the experiment, as a separate investigative action, therefore it is suggested to use methodological tools, namely methods that will allow to understand the essence of the idea of introducing new forms of procedural activity into the criminal process, which served and continue to be a relevant tool in the process of proof.

The article will help to understand which actions will help to form a justified legal position, providing an explanation in a disciplinary case.

Conclusions. The experiment is one of the methods in the system of forensic knowledge, together with modeling and reconstruction, they form a rather promising toolkit that is used during any investigative action, as well as during examinations. An investigative experiment, as a separate investigative action, has quite wide and promising cognitive possibilities, for its successful implementation it requires detailed preparation and determination of the sequence of conducting experimental actions. It is proposed to introduce changes and additions to Article 240 “Investigative experiment” of the Criminal Procedure Code of Ukraine, which will allow to slightly expand the cognitive capabilities of this investigative activity.

Key words: proving, investigative actions, methods, investigative experiment, reconstruction, investigator, prosecutor, forensic knowledge.

Вступ. Досудове розслідування та судовий розгляд є складними процесами пізнання, що детально регламентовані кримінальним процесуальним законом, мають свою специфіку та відповідні науково обґрунтовані рекомендації, які розроблені науками, такими як криміналістика, кримінальний процес та психологія. Будь-який відступ від встановлених законом вимог не припустимий і розцінюється як його порушення. Процесуальною формою діяльності дізнавачів, слідчих, прокурорів під час проведення досудового розслідування є слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, що виступають одночасно як метод пізнавальної діяльності, так

і спосіб доказування. В юридичній літературі та правозастосовній практиці виникає законодавчий інтерес до розширення пізнавальних можливостей таких слідчих та процесуальних дій, постійно досліджуються теоретичні основи та підґрунтя вже процесуально закріплених дій з метою розробки та вдосконалення тактики їх проведення, відбувається пошук нових форм організації пізнавальних процесів та можливостей у діяльності органів розслідування та суддів.

Перелік слідчих (розшукових) дій подано в кримінальному процесуальному кодексі, і так склалось, що практично розширенню їх коло не підлягає, проте це ще не факт,

адже ще років двадцять тому мало хто вірив у те, що до кримінального процесуального кодексу будуть включені негласні слідчі (розшукові) дії, але з 2012 року ми не просто їх побачили в кримінальному процесуальному кодексі (КПК України, 2012), а і ефективно їх використовуємо, але це питання заслуговує окремої уваги, до якої ми повернемося в інших наших публікаціях.

На сьогодні такі слідчі (розшукові) дії, як допит, обшук, в'їзнення, отримали загальне визнання, а слідчий експеримент єдності в поглядах і підходах не досяг. Ніби зі змінами, які було внесено з прийняттям нового кримінального процесуального законодавства, повинні були зникнути проблеми, проте, на думку автора, їх стало не менше, а навпаки, виникли інші питання, які принаймні потребують уточнення.

Мета статті – визначитись з історією виникнення ідеї впровадження в процес розслідування таких методів, як експеримент, реконструкція, моделювання, та подальшого використання експерименту як окремої слідчої дії. Для короткої, але досить важливої характеристики необхідно логічно і комплексно простежити процес впровадження в практичну діяльність саме експерименту як окремої слідчої дії. Для цього необхідно використати методологічні інструменти, а саме методи, які дозволять нам зрозуміти історію і сутність ідеї введення в кримінальний процес нових форм процесуальної діяльності, які слугували і продовжують бути відповідним інструментом у процесі доказування.

1. Генеза розвитку слідчого експерименту

Тактика проведення будь-якої слідчої дії повинна складатись з відповідних «інструментів», а саме методів і прийомів, які включають прогнозування, планування, підготовку, проведення, фіксацію результатів слідчої (розшукової) дії. Звичайно, за всім цим стоїть мета, яку хоче досягнути слідчий, а це повне, всебічне і об'єктивне дослідження доказів (Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України, 2023: 8–11).

Першими в Україні про експериментальний метод, який використовували під час проведення слідчого огляду, було згадано молодими науковцями, а саме В. П. Колмаковим разом з Л. Е. Ароцкером у роботі «Слідчий експеримент на досудовому слідстві» (1949 рік), які пропонували закріпити його в кримінальному процесуальному законодавстві (Тищенко, 2017: 12).

Уже в 1956 році Віктор Павлович Колмаков доходить висновку, що слідчий експеримент необхідно розглядати як окрему слідчу дію, яка передбачатиме відтворення дій, обстановки чи інших обставин події в умовах максимально наближених до тих, які мали місце в момент скоєння злочину. Також автор провів класифікацію його видів залежно від мети та характеру встановлення даних та запропонував низку тактичних прийомів його проведення.

Публікується ще низка статей. У 1959 році Н. І. Гуковська захищає дисертацію на тему «Теорія і практика проведення слідчого експерименту на попередньому слідстві» (Гуков-

ська, 1959: 18). Аналізуючи таку роботу, можемо констатувати, що вона вийшла завдо до прийняття в законодавстві такої слідчої дії, як слідчий експеримент. До того ж, незважаючи на прогресивність такої роботи, слід зауважити, що було допущено деякі неточності, а саме, на думку автора, така дія вважалась досить близькою до експертизи. Ще не маючи слідчої практики, майбутня слідча дія зводилась до експериментального методу. Н. І. Гуковська так і зазначає, що вибирається одна із дій: слідчий експеримент, коли не потрібні спеціальні знання, а проведення експертизи, коли такі знання необхідні (Гуковська, 1959: 5–6). Здобувачка наукового ступеня активно використовує напрацювання В. П. Колмакова та Л. Е. Ароцкера. Позитивним у цій роботі було те, що авторка розмежувала слідчий експеримент з виходом на місце події. До речі, такі дії, як перевірка показань на місці події, пізніше проводились (до речі, навіть у випадку, коли такої слідчої дії не існувало в законодавстві, деякі практики вважали, що під час такої дії процесуальні права учасників не порушуються). Також було доведено, що слідчий експеримент може слугувати інструментом не лише перевірки доказів, але і засобом отримання нових знань. Класифікація здійснювалась залежно від мети, а саме: можливості чути, бачити (спостерігати), вчиняти певні дії, вчиняти дії у визначений проміжок часу, наявність спеціальних і професійних навичок конкретної особи та механізмів події і окремих її обставин (Гуковська, 1959: 16–17).

У 1961 році, коли в законодавствах на той час союзних республік регламентується (до речі, досить по-різному) проведення слідчого експерименту, публікується низка наукових робіт та здійснюється захист дисертаційного дослідження (Белкін, 1961). В українському кримінально-процесуальному кодексі з'явилась слідча дія «Відтворення обстановки та обставин події» (Кримінально-процесуальний кодекс, 1960, ст. 194). Тактика проведення слідчої дії «Відтворення обстановки та обставин події» ст. 194 вперше викладено в навчальному підручнику «Радянська криміналістика. Криміналістична техніка і слідча тактика» (Колмаков, 1973).

До проблеми відтворення обстановки і обставин події (або аналогічних слідчих дій) зверталися як теоретики, так і законодавці. Так, наприклад, Указом Верховної Ради УРСР від 16 квітня 1984 р. до ст. 194 було внесено зміни. У старій редакції говорилося про участь спеціаліста, свідка, потерпілого й обвинуваченого. До таких учасників було включено і підозрюваного. Такі зміни дещо деталізували пізнавальні можливості слідчої дії та розширили процесуальні права слідчого стосовно підозрюваного. Але з огляду на зміни, які відбуваються у суспільних відносинах, кримінальній політиці держави, необхідно більш детально розглянути права та обов'язки всіх учасників відтворення обстановки і обставин події та привести їх у відповідність до вимог Конституції України та кримінально-процесуального законодавства (Лукашевич, Стратонов, 2001).

2. Сучасний стан та перспективи вдосконалення процесу доказування з використанням слідчого експерименту

Ми вважаємо, що не можна вдосконаливати існуюче, не вивчивши минуле, тому досить часто науковці, в тому числі і ми, звертаємось до тих робіт, які вище ми охарактеризували. Свідченням цього є ще одна робота, яка це підтверджує (Стратонов, 2023: 139).

Вперше комплексно на науковому рівні слідча дія, що передбачена ст. 194 КПК України «Відтворення обстановки та обставин події», була розглянута в 2001 році (Стратонов, 2001). У роботі надано порівняльний аналіз процесуально закріплених норм у країнах пострадянського простору, де за своєю суттю та метою були закріплені норми, які у своєму змісті передбачали проведення експериментальних дій, проте мали різні назви, а інколи й умови проведення. Автор доходить висновку, що відтворення обстановки та обставин події, а в редакції – умов є не чим іншим, як семантичним нагромадженням, і пропонує проводити слідчий експеримент, при цьому проводяться розмежування понять між моделюванням, реконструкцією та експериментом, надається характеристика таким методам та пропонується нова класифікація видів слідчих експериментів, серед яких модельний (технічний) експеримент. У висновках автор пропонує власну редакцію такої слідчої дії, як «слідчий експеримент», також редакція такої норми публікується в науковому журналі «Право України» (Стратонов, Гевко, 2000: 79–80). Лише в 2012 році така пропозиція була реалізована, проте не в тій редакції, яка пропонувалась, що породило низку подальших дискусій.

Неодноразово така слідча дія ставала об'єктом уваги науковців. Так, після прийняття 2012 року Кримінального процесуального кодексу у ст. 240 «Слідчий експеримент» комплексно охарактеризовано перспективи, можливості і тактику його проведення (Балицький, 2015). Як зазначає М. Г. Щербаковський, проблемам слідчого експерименту приділили увагу низка українських учених, серед яких – В. В. Комашко, В. В. Негребецький, О. С. Рубан, М. В. Салтєвський, В. М. Стратонов, К. О. Чаплинський, Ю. А. Чаплинська, О. К. Чернецький, проте низку дискусійних проблем так і не вирішено (Щербаковський, 2023). М. Г. Щербаковський пропонує власну тактику проведення слідчого експерименту під час розслідування конкретного виду злочинів, а саме знищення або пошкодження майна, можливо, це один із напрямів удосконалення тактики проведення слідчих експериментів.

Ми теж робили такі спроби, була запропонована тактика проведення слідчого експерименту в умовах протидії розслідуванню (Стратонов, Чесакова, 2018). У цій роботі деталізовано умови проведення однорідних дослідів, етапи їх проведення тощо.

Тому можемо констатувати, що вже більше сімдесяти років точиться дискусія навколо слідчого експерименту, з часом удосконалюється його процесуальна форма, доповнюється тактика проведення відповідними

рекоме́ндаціями, проте проблемні питання залишаються. Які ж перспективи, на думку автора, можливі в процесі подальшого вивчення цієї непростой слідчої (розшукової) дії. Необхідно продовжувати вдосконаливати тактику проведення такої слідчої дії. Слід чіткіше розмежувати методи, які становлять методологічну основу криміналістики, а саме реконструкцію, експеримент, моделювання, адже в криміналістичній діяльності реконструкція застосовується частіше, ніж експерименти, при цьому за реконструкцією іноді криється експеримент. Можливо, необхідно реконструкції та моделювання проводити з використанням сучасних інформаційних технологій, наприклад у тривимірній проекції. Повернутись до класифікацій, які надавав автор ще у 2001 році.

Тепер щодо ст. 240 «Слідчий експеримент» (КПК України, 2012): у частині першій знову не до кінця визначена мета. Передбачаються перевірка і уточнення відомостей, а хіба гіпотеза (версія) не потребує перевірки, в тому числі проведенням експериментальних дій. Ще Н. І. Гуковська звертала на це увагу. До того ж умови краще викласти у частині першій. Далі в нормі знову повертаємось до того, що експеримент проводиться шляхом відтворення дій, обстановки тощо. Можливо провести реконструкцію обставин, адже обставини включають у себе і обстановку та умови. Як на мене, слід звернути увагу на ст. 123 КПК Республіки Молдова, де зазначено, що з метою перевірки і уточнення даних, які мають значення для справи і які можуть бути відтворені шляхом проведення експерименту або інших дослідницьких дій, орган розслідування має право провести експеримент (КПК Республіки Молдова, 2003). Як бачимо, в нормі не має конкретної прив'язки до конкретного суб'єкта, на відміну від українського законодавства, де передбачено, що слідчий експеримент можуть провести слідчий та прокурор, не зрозуміло, а як бути дів'язавачу, він же не позбавлений такого права, проте провести таку дію йому неможливо. Тож бачимо, що питань для вирішення ще досить.

Висновки

1. Експеримент є одним з методів у системі криміналістичних знань, поряд і у сукупності з моделюванням та реконструкцією становить досить перспективний інструментарій, який використовується під час будь-якої слідчої дії, а також під час проведення експертиз.

2. Слідчий експеримент як окрема слідча дія має досить широкі та перспективні пізнавальні можливості, для успішного проведення потребує детальної підготовки та визначення послідовності проведення експериментальних дій.

3. Потребує вдосконалення норма, яка передбачає проведення слідчого експерименту, де необхідно конкретизувати мету і умови проведення дій та уникнення конкретизації суб'єкта, який його проводить, замінивши терміном «сторона, яка проводить досудове розслідування» та включивши суд. Адже може виникнути потреба проведення таких дій під час судового слідства.

4. Слідчий експеримент може проводитись з метою отримання нових доказів. Іноді інформація, яка перевіряється, може спростовуватись, тобто отримується негативний результат, але це також результат, який свідчить про відсутність зв'язку між відтвореною обстановкою і подією, що перевіряється.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651–VI. *Урядовий кур'єр*. 2012. № 99. URL: . (дата звернення: 19.12.2023).
2. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Станом на 1 вересня 2023 року / За заг. ред. Стратонова В.М. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2023. 1208 с.
3. Колмаков Віктор Павлович (1913–1973): бібліографічний покажчик / уклад. Є.І. Єленич, наук. ред. В.В. Тищенко; НУ ОЮА, наук. б-ка. Одеса : Юрид. л-ра, 2013. 88 с. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/52/Kolmakov_byob.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (дата звернення: 22.12.2023).
4. Гуковская Н.И. Теория и практика проведения следственного эксперимента на предварительном следствии : автореф. на соискание уч. степ. канд. юрид. наук. 1959. 18 с. URL: . (дата звернення: 19.12.2023).
5. Белкин Р.С. Экспериментальный метод исследования в советском уголовном процессе и криминалистике : автореф. на соискание уч. степ. докт. юрид. наук. 1961. 39 с.
6. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28 грудня 1960 року, введено в дію 01.04.1961. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KD0007?an=1108>. (дата звернення: 24.12.2023).
7. Радянська криміналістика. Криміналістична техніка і слідча тактика : підручник для юридичних вузів і факультетів / за ред. В.П. Колмакова. Київ : Виц. шк., 1973. 296 с.
8. Лукашевич В.Г., Стратонов В.М. Відтворення обстановки і обставин події як метод пізнання під час розслідування злочинів. Херсон : вид-во ХІОІ НУВС, 2001. 154 с.
9. Стратонов В.М. Деякі аспекти доказового значення слідчого експерименту з урахуванням праць В.П. Колмакова. *Сучасні напрями, засоби та методи протидії злочинності в умовах воєнного стану* : матеріали Міжнародної конференції, присвяченої 110-річчю від дня народження видатного вченого-криміналіста, доктора юридичних наук, професора Віктора Павловича Колмакова (м. Одеса, 20 жовтня 2023 року). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 198 с. С. 139–143.
10. Стратонов В.М. Відтворення обстановки та обставин події як метод пізнання під час розслідування злочину : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Харків, 2001. 14 с.
11. Стратонов В.М., Гевко В.В. Відтворення обстановки і обставин події: проблемні питання. *Право України*. 2000. № 4. С. 79–80.
12. Балицький Т.М. Слідчий експеримент в системі слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні України : дис. канд. юрид. наук : спец. : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Ірпінь, 2015. 219 с.
13. Щербаківський М.Г. Слідчий експеримент при розслідуванні знищення або пошкодження майна. *Вісник ХНУВС – Bulletin of KhNUA*. 2023. № 2(101). С. 323–333.
14. Стратонов В.М., Чесакова М.С. Тактика проведення слідчого експерименту в умовах протидії розслідуванню злочинів. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького* : журнал. Серія «Право». № 5(17), 2018. С. 139–144.
15. Уголовно-процесуальний кодекс Республіки Молдова от 14.03.2003 URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17324&lang=ru. (дата звернення: 24.12.2023).

REFERENCES:

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy 2012 (Verkhovna Rada Ukrayiny) [Criminal Procedure Code of Ukraine 2012 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (Last accessed: 19.12.2023) [in Ukrainian].
2. Scientific and practical commentary on the Criminal Procedure Code of Ukraine. As of September 1, 2023 / In general ed. Stratonov V.M. Kyiv: "Professional" Publishing House, 2023. 1208 p. [in Ukrainian].
3. Viktor Pavlovich Kolmakov (1913–1973): bibliographic index / comp. E.I. Yelenich, science. ed. V.V. Tyschenko; NU OUA, science b-ka. Odesa: Jurid. L-ra, 2013. 88 p. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/52/Kolmakov_byob.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Last accessed: 22.12.2023) [in Ukrainian].
4. Gukovskaya, N.I. (1959). Theory and practice of conducting an investigative experiment during a preliminary investigation: Author's abstract for the academic degree of Ph.D. of legal sciences. 18 p. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14901/1/Gukovskaya_1959.pdf (Last accessed: 19.12.2023) [in Ukrainian].
5. Belkin, R.S. (1961). Experimental method of research in Soviet criminal procedure and criminology: Author's abstract ... for the academic degree of doc. of legal sciences 1961. 39 p.
6. The Criminal Procedure Code of Ukraine of December 28, 1960, entered into force on April 1, 1961. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KD0007?an=1108> (Last accessed: 24.12.2023) [in Ukrainian].
7. Soviet criminology. Forensic technique and investigative tactics: a textbook for law universities and faculties / edited by V.P. Kolmakov. Kyiv: Higher. Shk., 1973. 296 p. [in Ukrainian].
8. Lukashevich, V.G., Stratonov, V.M. (2004). Reproduction of the situation and circumstances events as a method of cognition during the investigation of crimes. Kherson: publishing house HUI NUVS. 154 p. [in Ukrainian].
9. Stratonov, V.M. (2023). Some aspects of the evidentiary value of the investigative experiment, taking into account the works of V.P. Kolmakov. Modern directions, means and methods of combating crime under martial law: materials of the International Conference dedicated to the 110th anniversary of the birth of the outstanding criminologist, Doctor of Law, Professor Viktor Pavlovich Kolmakov (Odesa, October 20, 2023). Odesa: "Helvetyka" Publishing House, 2023. 198 p. P. 139–143 [in Ukrainian].
10. Stratonov, V.M. (2001). Reproduction of the situation and circumstances of the event as a method of cognition during the investigation of a crime: Author's abstract for the academic degree of Ph.D. of legal sciences: speciality: 12.00.09 "Criminal process and forensics; forensic examination; operational and search activity". Kharkiv, 14 p. [in Ukrainian].
11. Stratonov, V.M., Gevko, V.V. (2000). Reproduction of the situation and circumstances of the event: problematic issues. *Law of Ukraine*. No. 4. P. 79–80 [in Ukrainian].
12. Balytsky, T.M. (2015). Investigative experiment in the system of investigative (search) actions in criminal Proceedings of Ukraine: diss. Ph.D. of legal sciences: spec. 12.00.09. "Criminal process and criminalistics; forensic examination; operational and search activity". Irpin. 219 p. [in Ukrainian].
13. Shcherbakovsky, M.G. (2023). Investigative experiment in the investigation of destruction or damage to property. *Bulletin of KhNUA – Bulletin of KhNUA*. No. 2(101). P. 323–333 [in Ukrainian].
14. Stratonov, V.M., Chesakova, M.S. (2018). Tactics of conducting an investigative experiment in the conditions of combating the investigation of crimes. *Scientific and information bulletin of the Ivano-Frankivsk University of Law named after King Danylo Halytskyi: Journal. Law series*. No. 5(17). P. 139–144 [in Ukrainian].
15. Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova dated March 14, 2003. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17324&lang=ru (Last accessed: 24.12.2023) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 04.01.2024
The article was received 04 January 2024

СЕКЦІЯ 3 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО; ПРАВО ЄС; ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВознавство

УДК 341.384:346.9:347.53

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2024-1-4>

РЕАЛІЗАЦІЯ ВНУТРІШНІХ РЕПАРАЦІЙНИХ ІНІЦІАТИВ ЗА УЧАСТЮ НАЦІОНАЛЬНИХ СУДІВ УКРАЇНИ У ВИПАДКАХ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Міщук Інна Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін
Національного університету водного господарства та природокористування
i.v.mishchuk@nuwm.edu.ua
orcid.org/0000-0002-1491-161X

Киричук Богдана Сергіївна,
здобувач освіти 4-го року навчання
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного господарства та природокористування
kyrychuk_p20@nuwm.edu.ua
orcid.org/0000-0002-0898-0504

Нині одним із найскладніших завдань у правовому, політичному та економічному аспектах становлення України залишається юридична можливість отримання потерпілими сторонами морального та матеріального відшкодування за збитки, завдані під час російсько-української війни. Нетиповість підстав завдання шкоди, а саме ведення активної фази бойових дій, а також специфічність особи відповідача унеможливають ефективне використання звичних механізмів відшкодування завданих збитків.

У розрізі цієї проблематики авторами статті **визначено мету** – комплексно дослідити сучасні правові інструменти національного спрямування, з використанням яких громадяни України, зокрема фізичні та юридичні особи, мають можливість відновити порушені права та отримати належні відшкодування. Для виконання поставленої мети автори детально вивчають правову природу концепції судового імунітету, його види, а також особливості й порядок застосування у разі притягнення РФ до юридичної відповідальності.

Методологічну основу дослідження становить система загальнотеоретичних (методи абстрагування, дедукції, індукції, аналізу, а також системний підхід) і емпіричних методів (метод порівняння), які сприяють повноцінному висвітленню та об'єктивному аналізу предмета дослідження – внутрішніх репараційних ініціатив, ефективність яких забезпечується національними судами України.

Висновки. Авторами визначено, що першим із можливих національних засобів реалізації репараційних ініціатив є звернення до суду з цивільним позовом у межах кримінального провадження. Водночас видається, що громадянам України буде вкрай важко з використанням інструментів кримінального провадження домогтися винесення обвинувального вироку. Виняток з цих справ становить відкриття кримінального провадження проти військовослужбовців Російської Федерації або будь-яких інших представників окупаційної адміністрації, винність яких доведена у встановленому законом порядку. За таких умов найбільш оптимальним варіантом для фізичних осіб буде звернення до суду на підставі правил цивільної юрисдикції, а для юридичних осіб – у межах господарського процесу.

Ключові слова: збройний конфлікт Російської Федерації та України, механізм присвоєння репарацій, цивільний процес, господарський процес, відшкодування матеріальної і моральної шкоди.

IMPLEMENTATION OF DOMESTIC REPARATIONS INITIATIVES WITH THE PARTICIPATION OF NATIONAL COURTS OF UKRAINE IN CASES OF COMPENSATION FOR DAMAGES CAUSED DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Mishchuk Inna Volodymyrivna,
Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Constitutional Law and Sectoral Disciplines
National University of Water and Environmental Engineering
i.v.mishchuk@nuwm.edu.ua
orcid.org/0000-0002-1491-161X

Kyrychuk Bohdana Serhiivna,
4th year student at the Educational and Research Institute of Law
National University of Water and Environmental Engineering
kyrychuk_p20@nuwm.edu.ua
orcid.org/0000-0002-0898-0504

Today, one of the most difficult and important tasks in the legal, political and economic aspects of Ukraine's development as a European state is the legal possibility for the injured parties to obtain moral and material compensation for damages caused during the Russian-Ukrainian war. The atypical nature of the grounds for the damage, namely the active phase of hostilities that led to damage and/or destruction of movable and immovable property, as well as the specificity of the defendant, make it impossible to effectively use the usual mechanisms for compensation for damages.

In the context of this issue, the authors of the article aim at a comprehensive study of modern national legal instruments which can be used by citizens of Ukraine, including individuals and legal entities, to restore their violated rights and obtain appropriate compensation. To achieve this goal, the author examines in detail the legal nature of the concept of judicial immunity, its types, as well as the specifics and procedure for its application in the event of bringing the Russian Federation to legal liability.

The methodological basis of the study is a system of general theoretical (methods of abstraction, deduction, induction, analysis, and a systematic approach) and empirical methods (the method of comparison) which contribute to a full coverage and objective analysis of the subject matter of the study – domestic reparations initiatives, the effectiveness of which is ensured by the national courts of Ukraine.

Conclusions. *The author determines that the first of the possible national means of implementing reparations initiatives is to file a civil claim with the court within criminal proceedings. At the same time, it is believed that it will be extremely difficult for Ukrainian citizens to obtain a guilty verdict using the tools of criminal proceedings. The exception to these cases is the opening of criminal proceedings against the military personnel of the Russian Federation or any other representatives of the occupation administration whose guilt has been proven in accordance with the procedure established by law. In such circumstances, the best option for individuals would be to go to court under the rules of civil jurisdiction, and for legal entities – within the framework of commercial proceedings.*

Key words: *armed conflict between the Russian Federation and Ukraine, mechanism for awarding reparations, civil procedure, commercial procedure, compensation for material and moral damage.*

Вступ. Збройна агресія Російської Федерації (далі – РФ) проти України демонструє систематичне нехтування законами та звичаями війни. Численні вбивства цивільного населення, знищення і пошкодження державного майна, а також майна окремих фізичних і юридичних осіб, руйнація сталих торговельних зв'язків, часткова економічна блокада України, заподіяння шкоди земельному фонду й довкіллю – це далеко не повний перелік тих протиправних діянь, які принесла в Україну збройна агресія держави-терориста. З огляду на це твердження проблема відшкодування збитків, завданих під час збройної агресії РФ, виступає одним із найбільш гострих питань для сучасного суспільства не лише України, але й усього світу.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичну й практичну основу цього дослідження становлять праці багатьох вітчизняних та зару-

біжних учених, зокрема, А. Боксгорн, Б. Блека, А. Бучинської, Л. Ванслебена, Л. Василенко, І. Голубенко, В. Литовченка, Д. Спасівцева, О. Старчук, Є. Тейзе, К. Шпак та В. Янишен. Поряд з цим, віддаючи належне напрацюванням дослідників, зауважимо, що увага більшості з перелічених науковців була приділена вивченню суто теоретичних питань щодо відшкодування збитків без достатнього дослідження практичної сторони цього питання (зокрема, без наведення і аналізу конкретних справ, вирішених у період воєнного стану).

Мета статті – комплексно дослідити сучасні правові інструменти національного спрямування, з використанням яких громадяни України, зокрема фізичні та юридичні особи, мають можливість відновити порушені права та отримати належні відшкодування.

1. Дослідження концепції абсолютного й обмеженого судових імунітетів держави

У контексті Європейської конвенції про імунітет держав від 16.05.1972 та Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності від 02.12.2004 передбачається принцип «*par in parem non habet imperium*», який дослівно перекладається як «рівний над рівним влади не має» та позначає часто вживане сьогодні поняття «судовий імунітет» (Council of Europe, 1972; The UN General Assembly, 2004). Чинне законодавство України, зокрема ч. 1 ст. 79 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005, також закріплює поняття абсолютного судового імунітету, який проявляється таким чином, що потерпіла сторона може залучити іноземну державу як відповідача або як третю особу, а також може накласти арешт на її майно й звернути стягнення на нього лише за офіційною згодою компетентних органів відповідної держави (Верховна Рада України, 2005). Така норма яскраво ілюструє всі ознаки абсолютного імунітету.

Поряд з цим слід звернути увагу на положення ст. 12 Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності від 02.12.2004, відповідно до якої іноземна держава не може використовувати юрисдикційний імунітет перед судом іншої держави, якщо справа стосується необхідності відшкодувати шкоду за знищене майно, спричинення смерті чи тілесних ушкоджень у результаті ймовірних дій самої іноземної держави. Аналогічна норма міститься у ст. 11 Європейської конвенції про імунітет держав від 16.05.1972 (Council of Europe, 1972; The UN General Assembly, 2004).

Варто зауважити, що нині ні Україна, ні РФ не ратифікували обидві Конвенції, хоча й підписали їх. У будь-якому випадку положення згаданих міжнародних договорів відображають сучасну тенденцію розвитку міжнародного права, яка полягає у визнанні концепції обмеженого судового імунітету на противагу абсолютному захисту. Така позиція підтверджується практикою Європейського суду з прав людини, адже в рішенні від 14.03.2013 у справі «Олейніков проти Росії» Суд вказав, що положення згаданої вище Конвенції ООН повинні застосовуватися відповідно до звичаєвого міжнародного права, навіть якщо іноземна держава не ратифікувала такий міжнародний договір (HUDOC, 2013). У рішенні від 23.03.2010 у справі «Цудак проти Литви» Суд також визнав, що як у міжнародному праві, так і в праві окремих держав усе частішою є тенденція до обмеження застосування принципу абсолютного судового імунітету. Водночас, якщо таке обмеження допускається, воно неодмінно має переслідувати законну мету та бути їй пропорційним (HUDOC, 2010).

На підставі зазначених вище положень Верховний Суд України 14.04.2022 за результатами розгляду справи № 308/9708/19 прийняв ключову Постанову, яка регламентує право позивачів ігнорувати концепцію абсолютного судового імунітету РФ та у разі належних підстав зазначати державу-агресора безпосереднім відповідачем без направлення попередніх запитів до Посольства РФ (Верховна Рада України, 2022). Для

забезпечення принципу змагальності РФ як відповідачу направляється копія ухвали про відкриття провадження в конкретній справі, копія позовної заяви з копіями доданих до неї документів. Ні міжнародне, ні національне законодавство України не забороняє РФ подавати відзиви на позов у порядку та у строки, визначені законодавством України. Водночас, як демонструє судова практика останніх років, попри належне повідомлення про час і місце розгляду справи, представники відповідача на судові засідання не з'являються, причин своєї неявки не повідомляють.

2. Модернізація інституту відшкодування збитків, завданих під час російсько-української війни: актуальні виклики та перспективи вирішення

Першим із національних засобів реалізації репараційних ініціатив є звернення до суду з цивільним позовом у межах кримінального провадження на підставі ч. 1 ст. 1177 ЦК України. Так, цивільний позов може бути задоволений, а компенсація – виплачена лише в тому випадку, коли факт кримінального правопорушення встановлений судом, а правопорушник визнаний винним (Верховна Рада України, 2003).

Основним недоліком цього механізму є те, що перспектива отримання компенсації повністю залежить від вирішення кримінальної справи. На відміну від звичайного цивільного позову, поданого не в межах кримінального провадження, відповідачем не може виступати РФ як цілісна держава, цілком навпаки – відповідачем буде конкретна особа, найчастіше сам військовослужбовець РФ або будь-який інший представник окупаційної адміністрації держави-агресора. За винятком комбатантів, захоплених Україною, важко встановити особу військовослужбовців РФ, винних у вчиненні злочину. Іншими словами, громадянам України буде вкрай важко з використанням інструментів кримінального провадження домогтися винесення обвинувального вироку, а навіть якщо винність особи буде доведена, судовий розгляд здебільшого проводиться в заочній формі без безпосередньої участі відповідача. Виняток з цих справ становить відкриття кримінального провадження проти військовослужбовців РФ, винність яких доведена на підставі поданих доказів. Отож, такий спосіб притягнення до відповідальності де-факто на роки відтермінує перспективу отримання будь-яких відшкодувань.

Найбільш оптимальний варіант для фізичних осіб – громадян України – подання цивільного позову про відшкодування матеріальної або моральної шкоди, не пов'язаного з відкриттям кримінального провадження. Такі справи розглядаються на підставі статей 22, 23, 1166 та 1167 ЦК України, які встановлюють право особи на отримання належного відшкодування (Верховна Рада України, 2003).

До прикладу, у серпні 2020 року ОСОБА_1 – учасник бойових дій – звернувся до Солом'янського районного суду м. Києва з позовом до РФ в особі Посольства РФ в Україні про від-

шкодування моральної шкоди в розмірі 1 млн грн. Під час обґрунтування позовних вимог ОСОБА_1 зазначає, що внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим він не може повернутися на свою батьківщину через загрозу нелюдського поводження до нього як учасника бойових дій держави-супротивника. Ухвалою Солом'янського районного суду м. Києва від 31.05.2021 провадження у справі № 760/17232/20 було закрито, зважаючи на ту обставину, що Посольство РФ в Україні не надало згоду на розгляд зазначеної справи у судах України та на набуття ним статусу відповідача. Постановою Київського апеляційного суду від 08.09.2021 Ухвалу суду першої інстанції залишено без змін. Водночас на противагу цим рішенням Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду України, керуючись Постановою від 14.04.2022 у справі № 308/9708/19, скасував усі попередні рішення та повернув скаргу до суду першої інстанції для продовження розгляду (Верховний Суд України, 2022). Урешті, Рішенням Солом'янського районного суду м. Києва від 30.03.2023 позов ОСОБИ_1 був задоволений, з РФ має бути стягнуто моральне відшкодування в розмірі 1 млн грн (Солом'янський районний суд м. Києва, 2023). Показово також є справа № 490/9551/19, у якій Постановою Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду України від 08.06.2022 підтверджено можливість позивача стягнути з РФ моральне відшкодування в розмірі 964 453 грн. Позовні вимоги були обґрунтовані тим, що ОСОБА_1 разом зі своєю родиною був зареєстрований в Автономній Республіці, яка нині має статус тимчасово окупованої. Негативні наслідки збройної агресії РФ, зокрема, повсюдні прояви насильства та порушення прав людини, особисто для нього призвели до неможливості проживання за попередньою адресою, а тому у квітні 2014 року він вимушено перемістився до Миколаєва. У результаті бойових дій ОСОБА_1 втратив роботу, налагоджений побут, сталі соціальні зв'язки та можливість проживання на рідній землі. Таким чином, ОСОБА_1 вважає, що має всі підстави для стягнення з відповідача моральної компенсації (Верховний Суд України, 2022).

Особливо актуальним також залишається питання відшкодування збитків для юридичних осіб, адже нині важко уявити бізнес, який би не зазнав жодних збитків внаслідок збройної агресії РФ.

Згідно з базовим положеннями, передбаченими ст. ст. 3 і 4 Господарського процесуального кодексу України, право на звернення до господарського суду мають юридичні особи та фізичні особи-підприємці, а також інші суб'єкти, вичерпний перелік яких передбачений чинним законодавством. За загальним правилом, позов пред'являється до суду за місцезнаходженням відповідача, водночас виключна юрисдикція передбачає, що розгляд спорів, які виникають з приводу нерухомого майна, належить до компетенції господарських судів за місцезнаходженням такого майна (Верховна Рада України, 1991). Виняток становлять окремі справи, у яких

суди першої інстанції скеровували матеріали до Господарського суду м. Києва, мотивуючи це тим, що Посольство РФ в Україні зареєстроване в Києві, а отже, такі справи повинні розглядатися за місцезнаходженням відповідача (справа № 910/12487/22). Водночас вважаємо за необхідне зазначити, що така практика не є усталеною і суди в 90% випадків погоджуються з рішенням позивача керуватися правилами виключної підсудності.

До слова, ми також проаналізували тенденції серед позивачів – юридичних осіб щодо обрання належного відповідача. Зібравши дані з Єдиного державного реєстру судових рішень, можна спостерігати такі варіанти відповідачів:

- РФ в особі Міністерства юстиції РФ: справи №№ 916/2415/22, 905/799/22, 913/206/22, 910/12478/22 та багато інших справ;

- РФ в особі Уряду РФ: справа № 913/218/22;

- РФ в особі Міністерства оборони РФ: справа № 910/10517/22;

- РФ в особі Посольства РФ в Україні: справа № 911/1832/22;

- РФ в особі Генеральної Прокуратури РФ: справа № 925/903/22;

- РФ в особі Президента РФ: справа № 910/9799/22.

На наше переконання, належним відповідачем у справах про відшкодування збитків, завданих воєнними діями, буде саме РФ в особі Міністерства юстиції РФ, адже саме цей державний орган наділений компетенцією представляти державу в міжнародних правовідносинах.

Практика національного судочинства доводить, що нині юридичні особи, бізнес яких постраждав від наслідків збройного конфлікту, мають усі законні підстави отримати право на матеріальне відшкодування. Так, у справі № 911/2065/22 Господарський суд Київської області дійшов висновку, що вимога позивача ТОВ «Юніверсал Фіш Компані» щодо матеріального відшкодування за знищене майно в розмірі 477 484 345,58 грн (еквівалентно майже 12 млн дол. США) є законною, обґрунтованою та документально доведеною. Крім того, є ефективним способом захисту порушеного права в розумінні Європейської Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод (Господарський суд Київської області, 2023).

Серед інших, не менш цінних для вивчення справ, слід виділити позов ТОВ «Трейдерджи» до РФ в особі Міністерства юстиції РФ, короткий зміст якого розкривається в тому, що з 24.02.2022 територія Ізюмської міської територіальної громади була тимчасово окупована збройними угрупованнями РФ. Майно позивача залишилося на складі в м. Ізюм і з початку повномасштабного вторгнення доступу та можливості вивезти товарно-матеріальні цінності позивач не мав. Після деокупації території міста і появи можливості дістатися до орендованого приміщення позивач з'ясував, що належне підприємству майно, яке перебувало в орендованому складі, відсутнє. Наявні докази, зокрема,

відеозаписи з камер спостереження і численні показання свідків, довели, що майно було викрадене й вивезене збройними формуваннями РФ під час окупації. Господарський суд Київської області підтримав вимоги ТОВ «Трейднерджи», зокрема, аргументуючи це таким твердженням: «Ефективний засіб захисту повинен забезпечити поновлення порушеного права, а в разі неможливості такого поновлення (адже майно позивача було безслідно викрадене) – гарантувати юридичній особі можливість отримання нею відповідного відшкодування. Права особи в суді повинні бути захищені таким способом, який реально відновить її порушені інтереси». За результатами розгляду справи юридична особа ТОВ «Трейднерджи» має право на отримання відшкодування від РФ у розмірі 24 942 000,00 грн (Господарський суд Харківської області, 2023).

Також не менш актуальною є проблема отримання юридичними особами матеріального відшкодування за рухоме й нерухоме майно, щодо якого позивач втратив ефективний контроль через неможливість швидкої деокупації території. Так, у справі № 913/218/22 фермерське господарство «Лани Айдарщини» просить стягнути з РФ в особі Уряду РФ відшкодування в розмірі 59 208 256 грн, обґрунтовуючи позовні вимоги тим, що внаслідок окупації с. Дмитрівка (Луганська область) фермерське господарство позбавлене права розпоряджатися та користуватися належним йому майном. У переліку втраченого є товарно-матеріальні цінності загальною вартістю понад 32 млн грн, транспортні засоби (сільгосптехніка), біологічні активи й поголів'я великої рогатої худоби. Керуючись принципом більшої вірогідності, а також принципом справедливості й доведеності, Господарський суд Луганської області зробив висновок про те, що окупація с. Дмитрівка (перебування якого під незаконним окупаційним режимом на час вирішення спору становило більше 16 місяців), а також захоплення активів господарства є безпосередньою причиною порушення права власності позивача щодо згаданого вище майна. Фермерське господарство «Лани Айдарщини» має всі законні підстави на отримання матеріального відшкодування від РФ (Господарський суд Луганської області, 2023).

Висновки. Таким чином, слід зазначити, що концепція абсолютного судового імунітету держави, у тому числі в приватно-правових спорах, перебуває в безпосередньому конфлікті з феноменом збройної агресії. Правило абсолютного імунітету було запроваджене міжнародною спільнотою в мирний час, а якщо ж одна зі сторін вибрала збройну агресію як спосіб вирішення конфлікту застосовувати це правило марно, адже агресор використовує незаконні інструменти для забезпечення своїх загарбницьких інтересів і не виявляє бажання припинити розпочате. З огляду на це нині вкрай актуальним залишається питання отримання матеріального відшкодування фізичними та юридичними особами завдяки системі національних судів України. Як демонструє відносно нова

практика судочинства, у разі належного підтвердження причинно-наслідкових зв'язків позивач наділяється правом на отримання законного відшкодування. Разом із тим не слід забувати, що якісне судове рішення – це виконане судове рішення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Case of Cudak v. Lithuania. Application No. 15869/02. 23 March 2010. HUDOC – The European Court of Human Rights : вебсайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97879> (дата звернення: 15.01.2024).
2. Case of Oleynikov v. Russia. Application No. 36703/04. 14 March 2013. HUDOC: The European Court of Human Rights : вебсайт. URL: (дата звернення: 15.01.2024).
3. European Convention on State Immunity. European Treaty Series. No 74. Basle, 16 May 1972. Council of Europe : вебсайт. URL: <https://rm.coe.int/16800730b1> (дата звернення: 15.01.2024).
4. United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property. A/RES/59/38. UN General Assembly : вебсайт. URL: (дата звернення: 15.01.2024).
5. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс України від 06 лист. 1991 р. № 1798-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6.
6. Постанова Касаційного цивільного суду в складі Верховного Суду України від 14.04.2022 у справі № 308/9708/19. Верховний Суд України : вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064> (дата звернення: 15.01.2024).
7. Постанова Касаційного цивільного суду в складі Верховного Суду України від 08.06.2022 у справі № 490/9551/19. Верховний Суд України : вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104728451> (дата звернення: 15.01.2024).
8. Постанова Касаційного цивільного суду в складі Верховного Суду України від 18.05.2022 у справі № 760/17232/20-ц. Верховний Суд України : вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104635312> (дата звернення: 15.01.2024).
9. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 черв. 2005 р. № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32.
10. Рішення Господарського суду Київської області від 08.03.2023 у справі № 911/2065/22. Господарський суд Київської області : вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108985076> (дата звернення: 15.01.2024).
11. Рішення Господарського суду Луганської області від 04.08.2023 у справі № 913/218/22. Господарський суд Луганської області : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112209653> (дата звернення: 15.01.2024).
12. Рішення Господарського суду Харківської області від 21.04.2023 у справі № 922/323/22. Господарський суд Харківської області : вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109932157> (дата звернення: 15.01.2024).
13. Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 30.03.2023 у справі № 760/17232/20. Солом'янський районний суд м. Києва : вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114824738> (дата звернення: 15.01.2024).
14. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40.

REFERENCES:

1. Case of Cudak v. Lithuania. Application No. 15869/02. 23 March 2010. HUDOC – The European Court of Human Rights. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97879> [in English].
2. Case of Oleynikov v. Russia. Application No. 36703/04. 14 March 2013. HUDOC: The European Court of Human Rights. Retrieved from: [in English].
3. European Convention on State Immunity. European Treaty Series. No 74. Basle, 16 May 1972. Council of Europe. Retrieved from: <https://rm.coe.int/16800730b1> [in English].

4. United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property. A/RES/59/38. *UN General Assembly*. Retrieved from: [in English].

5. *Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy* [Commercial Procedure Code of Ukraine]. (1991, November 6). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 1992, № 6 [in Ukrainian].

6. *Postanova Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu v skladі Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 14.04.2022 u spravi № 308/9708/19* [Resolution of the Civil Court of Cassation of the Supreme Court of Ukraine dated 14.04.2022 in case No. 308/9708/19]. *Verkhovnyi Sud Ukrainy – Supreme Court of Ukraine*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064> [in Ukrainian].

7. *Postanova Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu v skladі Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 08.06.2022 u spravi № 490/9551/19* [Resolution of the Civil Court of Cassation of the Supreme Court of Ukraine dated 08.06.2022 in case No. 490/9551/19]. *Verkhovnyi Sud Ukrainy – Supreme Court of Ukraine*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104728451> [in Ukrainian].

8. *Postanova Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu v skladі Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 18.05.2022 u spravi № 760/17232/20-ts* [Resolution of the Civil Court of Cassation of the Supreme Court of Ukraine dated 18.05.2022 in case No. 760/17232/20-ts]. *Verkhovnyi Sud Ukrainy – Supreme Court of Ukraine*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104635312> [in Ukrainian].

9. *Zakon Ukrainy «Pro mizhnarodne pryvatne parvo» № 2709-IV* [The Law of Ukraine “On Private International Law” № 2709-IV]. (2005, June 23). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2005, № 32 [in Ukrainian].

10. *Rishennia Hospodarskoho sudu Kyivskoi oblasti vid 08.03.2023 u spravi № 911/2065/22* [Decision of the Commercial Court of Kyiv Region dated 08.03.2023 in case No. 911/2065/22]. *Hospodarskyi sud Kyivskoi oblasti – Commercial Court of Kyiv region*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108985076> [in Ukrainian].

11. *Rishennia Hospodarskoho sudu Luhanskoi oblasti vid 04.08.2023 u spravi № 913/218/22* [Decision of the Commercial Court of Luhansk Region of 04.08.2023 in case No. 913/218/22]. *Hospodarskyi sud Luhanskoi oblasti – Commercial court of Luhansk region*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112209653> [in Ukrainian].

12. *Rishennia Hospodarskoho sudu Kharkivskoi oblasti vid 21.04.2023 u spravi № 922/323/23* [Decision of the Commercial Court of Kharkiv region dated 21.04.2023 in case No. 922/323/23]. *Hospodarskyi sud Kharkivskoi oblasti – Commercial Court of Kharkiv region*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109932157> [in Ukrainian].

13. *Rishennia Solomianskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 30.03.2023 u spravi № 760/17232/20* [Decision of the Solomyansky District Court of Kyiv dated 30.03.2023 in case No. 760/17232/20]. *Solomianskyi raionnyi sud m. Kyieva – Solomianskyi District Court of Kyiv*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114824738> [in Ukrainian].

14. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy* [Civil Code of Ukraine]. (2003, January 16). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2003, № 40 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26.02.2024
The article was received 26 February 2024

НОТАТКИ

Наукове видання

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Збірник наукових праць

Серія ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Випуск 1

Коректура – *Н.С. Ігнатова*

Комп'ютерна верстка – *М.С. Михальченко*

Формат 60x84/8. Гарнітура Pragmatica.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 3,02.
Замов. № 0324/217. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.